

**ÖZEL SERMAYELİ TİCARET BANKALARININ
YABANCI BANKALAR İLE KARŞILAŞTIRMALI
VERİMLİLİK ANALİZİ
(1992-2004 YILLARI ARASI)**

Selçuk DURANLAR¹

ÖZET

Yıllardır yabancı bankaların verimlilik ve performansının Türk bankalarına kıyasla daha uygun olduğuna ilişkin genel bir kanı mevcuttur. Amacımız 2001 yılında yaşanan kriz öncesi ve sonrasında özel sermayeli ticaret bankalarının yabancı bankalarla verimlilik ve performans açısından değerlendirmesini yapmaktır.

***Anahtar Kelimeler:** Yabancı Banka, Rasyo, Verimlilik, Personel Giderleri.*

1. GİRİŞ

Verimlilik birçok sosyal ve ekonomik sorunun çözümünde, gelişmenin sağlanması ve yaşamın her alanında iç içe olduğumuz yaşam gerçeğidir. Günümüzde küresel rekabetin de tamamen yüksek verimliliğe bağlı olduğu hem uygulamada hem de literatürde çok açık olarak yer almaktadır. Bu nedenle Türkiye’de tüm kurumların verimlilik ilkelerine uygun olarak yönetilmesinin gerektiği iyice anlaşılmıştır. [1]

ABD’nin 1990 sonrası hızlı ulusal gelir artışı verimlilik artışından ziyade işgücü kullanımındaki artıştan ileri gelmiştir. Ayrıca ileri teknoloji kesimlerinde önemli katkısı vardır. Avrupa’da bu katkı henüz yeterince sağlanamamıştır. [4] Ülkemize baktığımızda ise olumsuz on yıl ise 1990’lı yıllardır. Enflasyonun sürekliliği yüksek oluşuna neden olurken önemli reel faizlere yol açmıştır. Bankalarda iki olumsuz gelişme yaşanmıştır. Yüksek mevduat sahiplerini karşılayabilmek için bankalar devlet borçlarına yönelmiş, kredi vermekten uzaklaşmışlardır.

2. BANKACILIKTA VERİMLİLİK

Bankalar; hammaddesi para olan ticari hizmet kuruluşları olup, serbest piyasa ekonomilerinde ekonomik büyüme ve kalkınma ile ihracata katkıda bulunan aracı kuruluşlardır.

Bankacılıkta verimlilik, bankacılık pazarlama faaliyetleri sırasında, bankacılık ürün ve hizmetleri için uygulanan fiyatlar ile ilgilidir. Bankacılıkta pazarlama, yeni kaynaklar yaratılması, yaratılan bu kaynakların ve mevcut bankacılık hizmetlerinin verimli bir şekilde müşterinin taleplerini tam olarak karşılayacak şekilde sunulması amacını taşır. [3] 1980'li yıllarda piyasa ekonomisine geçen ülkemiz, sektörlerin gelişmesine etkiye bulunmuştur. 1985 yılında Bankalar Kanununda önemli değişiklikler yapılmış, 1990'lı yıllarda ise istikrarsız büyüme beraberinde enflasyonu ve kamu dengesindeki bozukluk, reel faiz oranlarını yükseltmiştir.

1990'lı yıllardan sonra ekonomide ve mali sistemde yapılan reformlarla desteklenen Türkiye ekonomisinin dışa açılma süreci başlamıştır. Çok sayıda yabancı banka, tüm bankacılık hizmetlerini vermek üzere Türkiye'ye gelmiştir. 1994 yılında büyümekte olan makro ekonomik dengesizlik sonucu olarak kriz ortaya çıkmıştır. Bu krizin Türk bankacılık sektörüne etkisini azaltabilmek için mevduata getirilen güvence beraberinde ahlaki yönetimi (Molar Hazard) sorgulamaktan uzaklaşarak banka sayısının artmasına neden olmuştur.

Hazine, 1998 yılının ikinci yarısından itibaren ise sürekli olarak Merkez Bankasından yüksek miktarda likidite sağlamak zorunda kalmıştır. 1999 yılında bankaların faaliyetleri ile ilgili olarak bir dizi kanun yönetmelik düzenlenmiştir.

IMF'nin 1999 yılında yayınladığı raporda Türkiye'nin bankacılık sistemini diğer ülke bankaları ile karşılaştırmış ve verimsiz çalıştıklarını ortaya koymuştur. [5] 2000 yılında uygulanmaya başlayan istikrar programı çerçevesinde sabit kur sistemi ile ekonomide olumlu hava yaratırken bankaların kur riskini dikkate almayarak borçlandıkları görülmüştür. Yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ile birlikte sermaye yeterliliğini karşılayamayan bankalar fona devredilirken bazıları da yükümlülükleri ile kamu bankaların görev zararları Hazine tarafından üstlenilmiştir. Sorunlar giderek ağırlaşırken 'Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı' uygulamaya konulmuştur.

Özel sermayeli ticaret bankalarından bir kısmı 1999 yılındaki sonra yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ile birlikte mevduat sigorta fonuna alınması ile sayılarının azaldığı görülürken son dönemde şube sayılarını arttırarak çalışan sayısına da olumlu artışlar sağlamıştır. 2005 yılında ve sonrası ise özel sermayeli ticari bankaların personel talepleri artışı gündeme geleceği düşünülmektedir. Yabancı bankalar ise sektöre ilgisinin devam etmesine rağmen hala temkinli olmaya devam ettikleri görülmektedir.

2002 yılında ekonomide büyüme bankacılık sektörüne yansımazken programa devam edilmiştir.

Bankacılık sistemi açısından 2004 yılının en önemli kararlarından bir tanesi mevduata sağlanan tam güvencenin kaldırılması ve sigorta kapsamının 50 milyar TL ile sınırlandırılması olmuştur. Bu oldukça önemli bir gelişme olarak dikkate alınmaktadır.

Çizelge 1. Türk Bankacılık Sektörü

YILLAR	Banka Sayısı		Şube Sayısı		Personel Sayısı	
	Özel S. Bankalar	Yabancı Bankalar	Özel S. Bankalar	Yabancı Bankalar	Özel S. Bankalar	Yabancı Bankalar
1990	25	23	2.663	22	50.968	932
1995	32	18	3.240	104	63.010	2.985
1999	39	19	4.674	121	92.366	4.185
2000	28	21	3.783	117	70.954	3.805
2001	22	18	3.523	233	64.380	5.395
2002	20	15	3.659	206	66.869	5.416
2003	18	13	3.594	209	70.614	5.481
2004	18	13	3.729	209	76.880	5.880

Kaynak: TBB

Son dönemde yabancı yatırımcıların Türk bankacılık sistemine olan ilgilerinde artış vardır. İtalyan sermayeli UniCredito Italiano SPA Bankası'nın Koçbank A.Ş.'nin ana ortağı olan Koç Finansal Hizmetler hisselerinin yüzde 50'sini almasından sonra, Fransız sermayeli BNP, Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'nin ana ortağı olan TEB Mali Hizmetler A.Ş.'nin hisselerinin halka açık olmayan kısmının yüzde 50'sini satın almıştır. Deutsche Bank'ın statüsü değişmiş, daha önce kalkınma ve yatırım bankaları grubunda yer alan Banka mevduat toplama izni almıştır. Türkiye'deki faaliyetini şube olarak sürdüren Citibank A.Ş. Türkiye'de kurulan banka statüsüne geçmiştir.

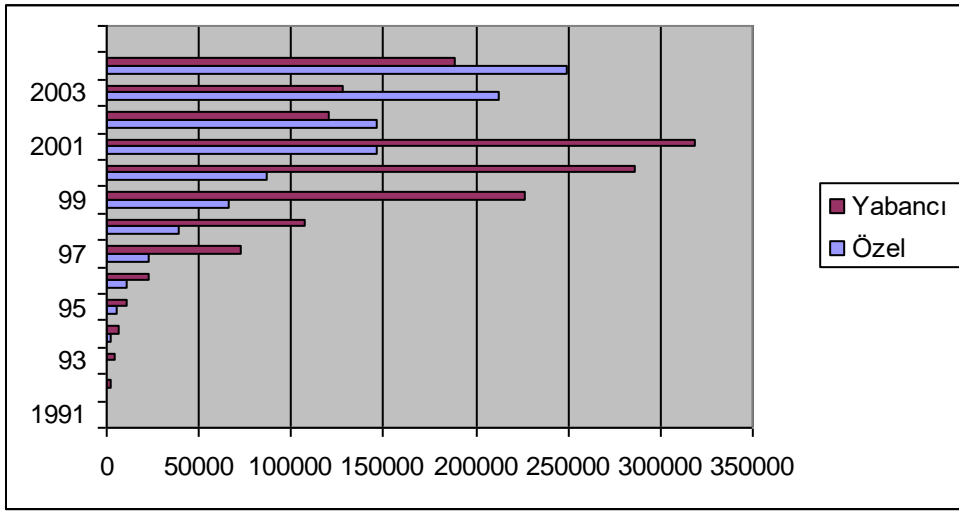
3. VERİMLİLİK ANALİZİ

Bankacılık sektöründe üretim, çıktılar fiziki olarak ölçülmediğinden, yaratılan katma değer de finansal araçlarda önemli boyutta olmadığından, verimlilik, özellikle personel verimliliği bazı bilânço büyüklüklerinden, kâr tutarından, gider rakamlarından yararlanılarak ölçülmeye çalışılmıştır. Bunlar; toplam aktif / personel sayısı, net kâr/ personel sayısı, faaliyet gelirleri/ personel sayısı, personel giderleri / t. aktif, mevduat /personel sayısı, faaliyet giderleri/ t.aktif rasyolarıdır.

a) Toplam Aktif / Personel Sayısı

Özel ticari bankaların personel başına düşen toplam aktif tutarı oldukça düşük düzeyde iken 2001 yılında en yüksek seviyesine ulaştığı görülmektedir. Yaşanan krizler öncesi bankacılıktaki şube sayılarının artması önemli iken kriz sonrası azalan toplam aktiflerde durum da etken faktördür. Bu rasyo ise yabancı bankalar için 1992 yılından beri sürekli artmakta olduğu görülmektedir. Özel ticari bankaların üzerinde bir oran gerçekleşirken personel sayısının önemli oranda değişmemesinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 1. Toplam Aktif / Personel Sayısı

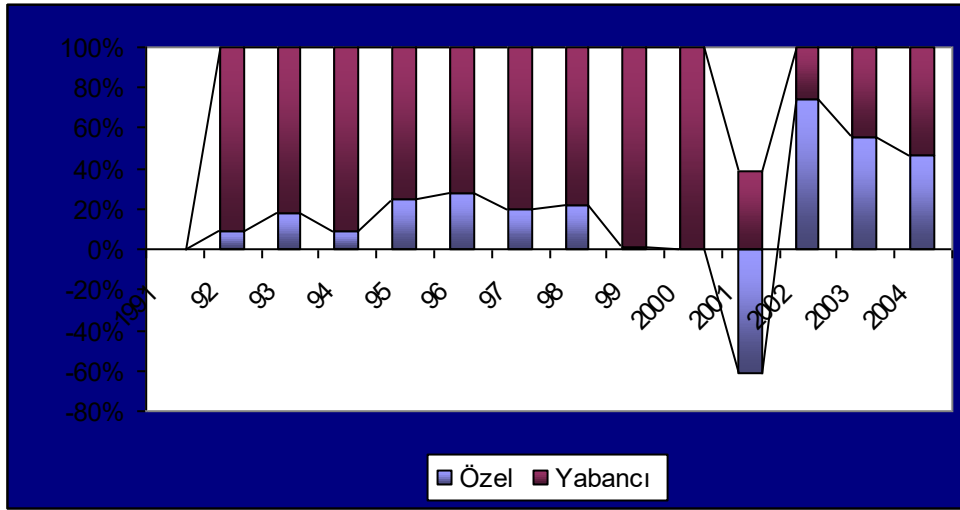
Kaynak: TBB

b) Net Kâr / Personel Sayısı

Özel ticari bankaların personel başına net kârları artarken 1994 yılında düşmüş ve sonraki yıllarda artış devam etmiş ancak yabancı bankaların gerisinde kalmıştır. Bunda da yabancı bankaların şube ve personel sayısındaki düşük olmasından kaynaklanmaktadır. 2001 yılında kriz kârları düşürerek zara ettirmesiyle yine yabancı bankaların geride kalması devam ederken sonraki yıllarda karların artmaya başlamasıyla özel ticari bankalar için bu rasyonun arttığı görülmektedir. Ancak bu rasyoda yabancı bankalar, özel ticari bankalara göre personel başına net kârları yükselmektedir.

Yüksek enflasyon ve yüksek faiz ortamında bankaların büyük bölümünün verimsizliklerini, fiyatlara yansıtılmaları ve açık pozisyon kârları ile ayakta durmaları kaçınılmaz görünmüştür.

Şekil 2. Net Kâr / Personel Sayısı

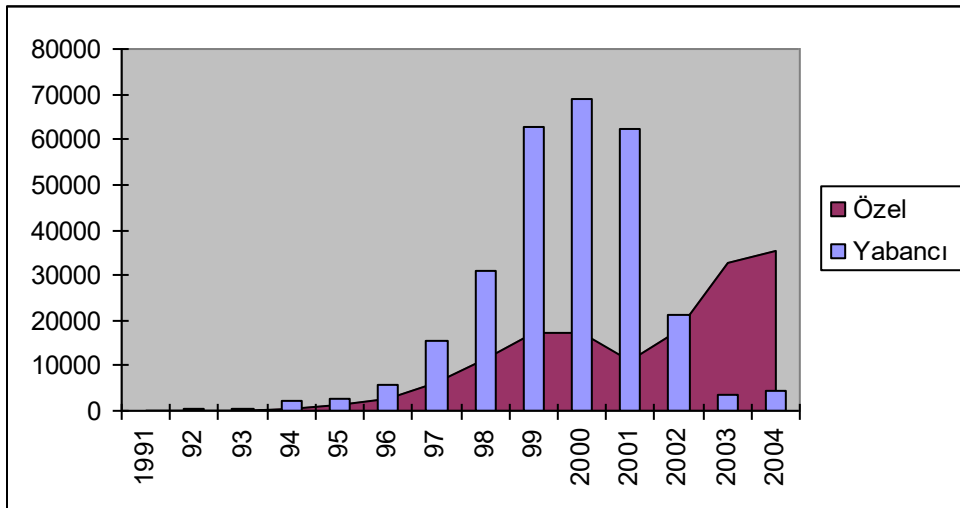

Kaynak: TBB

c) Faaliyet Gelirleri/ Personel Sayısı

Özel sermayeli ticaret bankalarında faaliyet gelirleri 1999 yılına kadar düzenli olarak artarken 1999 yılından sonra personel başına net kâr azalışa geçmiştir. 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri bankacılık faaliyetlerini daraltması nedeniyle faaliyet gelirleri azalmıştır. DİBS satın alımları ile daha çok devleti finanse eden yapıda olması faaliyet dışı gelirleri arttırmıştır.

Şekil 3. Faaliyet Gelirleri / Personel Sayısı

Kaynak : TBB

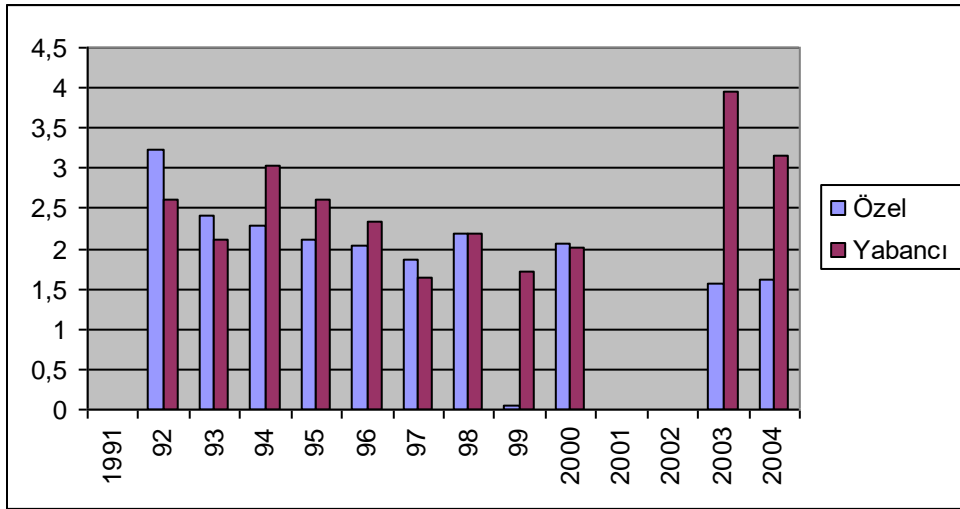
Yabancı bankalar ise sektör içinde toplam kredi ve mevduatlar içindeki payı yüzde beşi bile geçmediğinden krizden önemli ölçüde etkilenmeleri özel ticari bankalara göre oldukça düşüktür. 2000 yılına kadar en yüksek oranına ulaşan sonraki

yıllar personel başına faaliyet gelirleri düşmüş ve 2003- 2004 yılları arasında en düşük oranlarına ulaşmıştır.

d)Personel Giderleri / Toplam Aktif

Toplam aktiflerinin ne kadarı personel giderlerinden oluştuğunu belirten bu rasyoda oran ne kadar düşük olursa o kadar olumlu olduğu söylenir. Özel sermayeli ticaret bankaları 1992 yılında en yüksek orana ulaşmıştır. Bu da göstermektedir ki oldukça yüksek miktarda personel olması yanında toplam aktiflerinin de oldukça küçük olmasından kaynaklanmaktadır. Son yıllarda ise bu oran azalmıştır bu da özel ticari bankaların için olumlu gelişmektedir.

Şekil 4. Personel Giderleri / Toplam Aktif

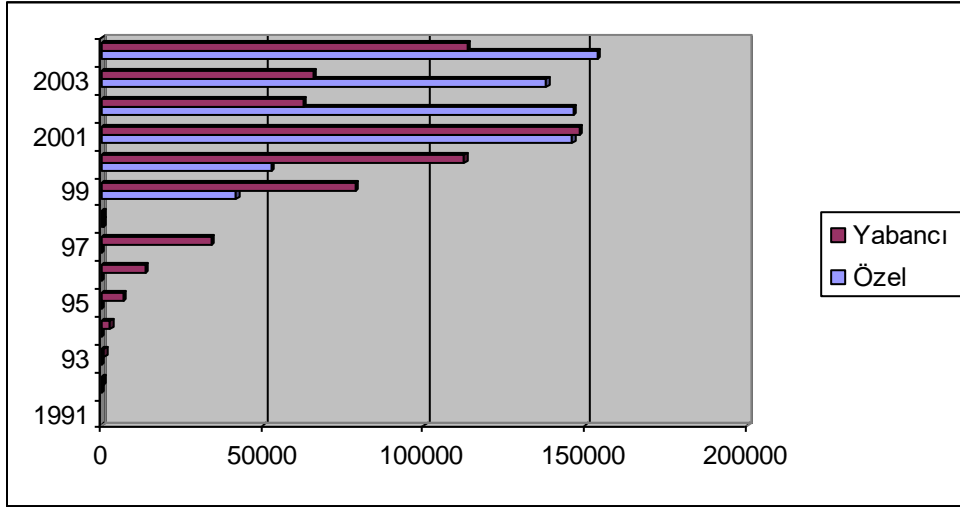
Kaynak: TBB

Yabancı bankalar ise personel sayısındaki düşüş sebebiyle personel giderleri de düşüktür. Ancak özel ticari bankalara göre oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Son yıllarda ise yabancı bankaların toplam aktifleri düşüken personel sayılarında ki artış nedeniyle özel ticari bankalara göre oldukça yüksektir.

e) Mevduat /Personel sayısı

Bankalar için mevduat yabancı kaynaklar içinde önemli yer tutar. Personel başına mevduat miktarının artması da bu açıdan önemlidir. Özel sermayeli ticaret bankaları anılan yıllarda sürekli artarken 1998 yılındaki artışı çok dikkat çekicidir. 1999 yılında bu artış oranı düşerken bir daha böyle bir artış ile karşılaşamamıştır. Yabancı bankalar ise 1997 yılına kadar düzenli şekilde artarken 1998 yılında sektörün aksine ciddi biçimde azalmıştır. Krizli yıllardan sonra aktif olmayı istememesi nedeniyle düzensiz bir seyir izlemiştir.

Şekil 5. Mevduat /Personel Sayısı

Kaynak: TBB

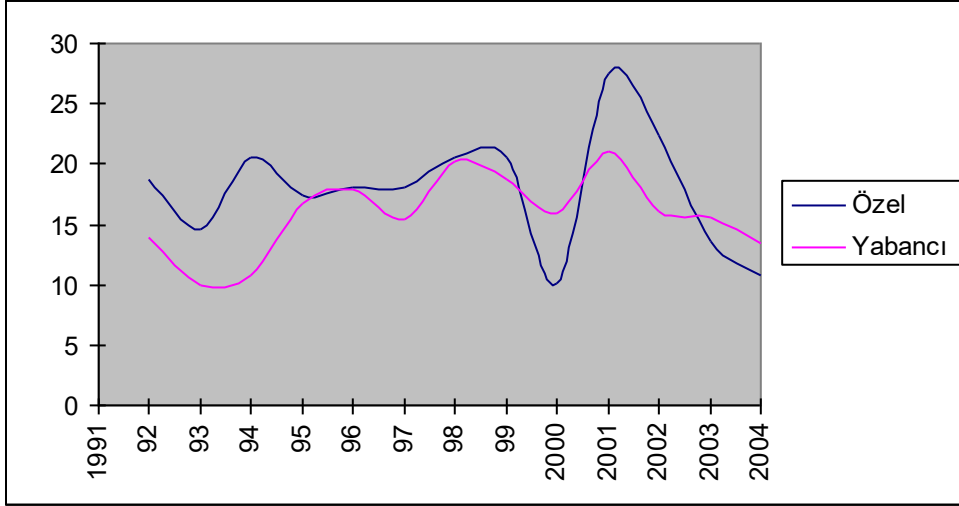
2002 yılından itibaren özel ticari bankaların personel başına mevduat miktarı yabancı bankaların oldukça üzerinde yer almıştır.

f) Faaliyet Geliri/ Toplam Aktif

Toplam aktiflerin ne kadarının faaliyet gelirlerinden oluştuğunu ifade eder. Özel sermayeli ticaret bankaları 1994-95 yılları arasındaki artış yerini 1997 yılında azalışa bırakırken 2001 yılında en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Sonraki yıllarda ise azalarak devam etmektedir.

Yabancı bankalara bakıldığında ise bu rasyo oldukça düzensiz gelişme göstermektedir. 2001 yılı en yüksek m-noktasına çıkarken sonra azalışa geçmiştir.

Şekil 6. Faaliyet Geliri/ Toplam Aktif

Kaynak: TBB

Yabancı bankaların toplam aktifleri içinde faaliyet gelirleri 1992 yılı hâlâ yakalayamadığı görülmektedir.

4. SONUÇ

Yabancı bankaların performansları daha iyi olmakla birlikte Türk bankacılık sektöründe aktif rol almak istememesinden ve daha seçici davrandıklarından dolayı verimli gözükmemektedirler.

Bazı özel sermayeli ticari bankaların AB'ye entegrasyonu sürecinde yabancı bankaların sektöre çekmeleri yanında diğer özel sermayeli ticaret bankalarını da gerçek bankacılık faaliyetlerine döndürmekte, verimlilikleri yönünden bakıldığında da artacağı söylenebilir.

Faiz oranlarının yükselmesiyle 2001 Şubat krizi ile birlikte devletin borçlanma ihtiyacı arttıkça Türk bankacılık sektöründeki bankaların reel sektörün kredi ihtiyacını bir kenara itip devlet iç borçlanma senetlerine olan talepleri bankacılık faaliyetlerini de azaltmıştır. Borçlanma ihtiyacı azaldıkça enflasyonundaki düşüş reel faiz oranlarına da yansyarak uluslararası kurallara uyum süreci bankaları gerçek faaliyetlerine dönmesi ile süreç devam etmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

[1] 2. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi, MPM-İstanbul Kültür Üniversitesi, **Bildiri Kitabı**, s:8, 2-3 Aralık 2005.

[2] AKGÜÇ Öztin (2004), “**Bankalarda Verimlilik**” Cumhuriyet Gazetesi, 02 Temmuz .

[3] ALTAN Mikail (2001), “**Bankacılık**” Ekim, İstanbul, Beta Basım.

[4] BULUTAY Tuncer (2004), “**Kalkınma ve Büyüme**” İktisat Dergisi, Yıl:19, Ocak, s:9- 91.

[5]UZUNOĞLU Sadi (2004), “**İMF ile Nereye Kadar?**” İTO: 2004- 43.

[6]Türkiye Bankalar Birliği, **Bankalarımız 1999.**

[7]Türkiye Bankalar Birliği, **Bankalarımız 2000.**

[8]Türkiye Bankalar Birliği, **Bankalarımız 2002.**

[9]Türkiye Bankalar Birliği, **Bankalarımız 2003.**

[10]Türkiye Bankalar Birliği, **Bankalarımız 2004.**